

MOLIÈRE - LAKOMEC

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

divadelní hra (drama); klasická komedie*

Literární směr:

poprvé uvedenou r. 1668 v pařížském divadle Palais-Royal [palé roajal]; vrcholné období autorovy tvorby; klasicismus*

Slovní zásoba:

převazuje spisovný jazyk s mnoha zastaralými prvky - např. zastaralé tvary sloves v infinitivu - (svěřiti, zadávati); proloženo hovorovými výrazy (všecko); občas zdrobněliny (penízky) a básnické výrazy (tuze, leč)

Figury:

inverze neboli atypický/zastaralý slovosled v některých větách („...než v lásce své dále se odvážím...“)

Tropy:

personifikace* („nebesa učinila pánem“, „láska má nechce ničeho poslouchati“)

Stylistická charakteristika textu:

detailní (dějová) charakteristika postav; komediální a důvtipné zápletky; úsměvná nedorozumění; hru tvoří zejména dialogy jednotlivých postav ve formě klasických divadelních replik, částečně pak i monology; text je střídavě jednoduchý a složitě srozumitelný (složitá a dlouhá souvětí); místy velmi emotivní jazyk hlavní postavy (Harpagona)

Postavy:

HARPAGON (latinsky harpago = loupit): 60letý vdovec; netečný a lakomý lichvář, ochotný pro peníze udělat cokoli; ztráta peněz je pro něj tragédií a ztrátou smyslu života; je zde vyobrazen jako tragikomická postava; i přes šťastný konec svoje chování nemění (nepřijde mu divné); KLEANTES (KLEANT): Harpagonův syn; je jeho pravým opakem; miluje chudou Marianu; MARIANA: krásná, ale chudá dívka; má starost o nemocnou matku; doopravdy (ne kvůli penězům) miluje Kleanta; ČIPERA (ŠTIKA): věrný Kleantův sluha; ukradne Harpagonovi truhlu s penězi v dobrém úmyslu; ELIŠKA (ELISA): dcera Harpagona; miluje Valéra; VALÉR: sluha Harpagona; miluje Elišku; ANSELM: starší, štědrý a dobrosrdečný šlechtic; má si vzít Elišku proti její vůli; je otcem Valéra a Mariany; FROSINA: dohazovačka; JAKUB: Harpagonův kuchař a kočí; PANNA KLAUDYNKA: Harpagonova služka

Děj:

Harpagon omezuje své děti a manipuluje s jejich životy pro svůj osobní zisk; jeho syn Kleantes si dokonce musí půjčovat, protože žádné peníze nedostává; Kleantes se zamiluje do chudé Mariany → chce požádat otce o svolení ke svatbě → Harpagon ji však chce pro sebe a syna plánuje oženit s bohatou vdovou → dceru Elišku chce navíc provdat za starého šlechtice Anselma, Eliška ale miluje Valéra → Kleantův sluha Cipera objeví ukrytou Harpagonovu truhlu s penězi a rozhodne se ji pro dobro svého pána (Kleanta) schovat → Harpagon ji nemůže najít, propadá šílenství, zběsile po truhle pátrá a všechny okolo podezírá z její krádeže → navíc se dozví o zasnoubení Elišky s Valérem, kterého chce nechat povést → výměnou za vrácení peněz se nakonec vzdává Mariany → Valér prozrazuje šlechtický původ sebe a Mariany (jejich otcem je Anselm) → když Harpagon zjistí, že ho svatby nebudou nic stát (vše zaplatí Anselm, včetně Eliščinu věna), schvaluje je → Kleantes se žení s Marianou a Eliška se vdává za Valéra

Kompozice:

hra je rozdělena na 5 dějství; děj na sebe časově navazuje (chronologický postup vyprávění)

Inscenace:

Lakomec se dodnes objevuje v divadelním provedení po celém světě

Význam sdělení (hlavní témata, myšlenky a motivy):

TÉMATO: zdůraznění rizik spojených s penězi (deformují charakter, ničí rodinné vztahy a citové vazby); zesměšnění a kritika maloměstšáctví (zobrazení povýšeného, zvráceného a bezohledného chování šlechty a měšťanů); MOTIVY: peníze, láska, chamtivost, vypočítavost, mamon, bohatství

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

války mezi evr. křesťany a Osmanskou říší (17. stol.); Tricetiletá válka – nábožen.-polit. konflikt evr. velmocí (1618-1648); ve Francii vládne Ludvík XIV. (1643-1715); Vestfálský mír – konec Tricet. války (1648); v Anglii revoluce (1649) → republika a poté vojenská diktatura Olivera Cromwella (do r. 1660)

Základní principy fungování společnosti v dané době:

většinová společnost i nadále chudá a nevzdělaná; stále vliv dogmatické církve a značná závislost poddaných na vrchnosti, čistě feudalistická společnost, charakteristická tvrdou prací nevolníků, však postupně ustupuje (na většině míst 1492-1789); následkem Tricet. války až o 50% méně mužů

Kontext dalších druhů umění:

na rozdíl od literatury se klasicismus* v dalšíchruzích umění ještě příliš neprojevuje, napříč odvětvími dominuje stále se rozvíjející baroko* (1600-1750); vznikají základy moderní filozofie a vědy; HUDBA: vliv baroka obrovský (Jean-Baptiste Lully [žán baptist lílji], klasicismus až v 1. pol. 18. stol.; MALBA: ve většině zemí baroko - zejména nizozemský zlatý věk (Rembrandt van Rijn); ve Francii už klasicismus (Nicolas Poussin); FILOZOFIE: racionalista René Descartes [rené dekárt]; SOCHARSTVÍ: baroko (Gian Lorenzo Bernini); ARCHITEKTURA: baroko (Francesco Borromini)

Kontext literárního vývoje:

v literatuře probíhá období klasicismu*, ale zatím spíše jen ve Francii - bajkař a básník Jean de la Fontaine (*Povídky*) nebo významní dramatici, Jean Racine (*Alexander Veliký*) a Pierre Corneille (*Cid*); ve zbytku Evropy zpravidla ještě barokní* literatura - v Anglii John Milton (*Ztracený ráj*), ve Španělsku Pedro Calderón de la Barca (*Velké divadlo světa*); u nás tvoří známý pedagog a filozof Jan Ámos Komenský (*Labyrint světa a ráj srdce*, *Orbis Pictus*)

AUTOR - život autora:

Molière (1622-1673) – vl. jménem Jean-Baptiste Poquelin; **francouzský spisovatel období klasicismu***, herec a **jeden z nejslavnějších dramatiků všech dob**; je považován za zakladatele moderní francouzské komedie; narodil se jako syn měšťana → brzy se stal (proti vůli rodiny) komediantem a hercem → **založil vlastní divadelní společnost** (uváděla hlavně satirické komedie a frašky) + spolupráce s hudebním skladatelem Jeanem-Baptistem Lullym → odvážná kritika a zesměšňování společenských poměrů (např. pokrytectví a snobská morálka šlechty a církve) → časté spory s král. dvorem → r. 1673 **zemřel přímo na jevišti** při 4. repríze své hry *Zdravý nemocný* (mezi diváky byl i franc. král Ludvík XIV.); proslavil se zejména mezi chudinou

Vlivy na dané dílo:

měšťanská rodina – znalost měšťanského prostředí a nechuť k tomuto stylu života; Titus Plautus – *Komedie o hrnci*

Další autorova tvorba:

jeho prvotiny méně úspěšné; tvořil drama/divadelní hry (frašky*, komedie, veselohry, satiry, parodie) kritické ke šlechtickému způsobu života (celkem 33 her); některé jeho hry měly baletní prvky, ke kterým napsal hudbu Jean-Baptiste Lully; hry psal jak v próze, tak ve verších; VERŠOVANÉ DIVADELNÍ HRY: *Tartuffe* (1664, zakázána až do r. 1669; terčem církev i měšťanstvo), *Misanthrop* (1666), *Chudák manžel* (1668); DIV. HRY V PRÓZE: *Směšné preciózky* (1659, úspěch; satira aristokracie, uzavřené ve svém vlastním světě), *Don Juan aneb Kamenná hostina* (1665, terčem církev; dlouho zakázána), *Zdravý nemocný* (1673, poslední dílo, postava měšťana-sobeckého hypochondra); FRAŠKY*: *Létající doktor* (1645, prvotina), *Žárlivý Petřík* (1650), *Zamilovaný doktor* (1658, úspěch u král. dvora); KOMEDIE S PRVKY BALETU A HUDBOU J.-B. LULLYHO: *Protivové* (1661), *Sňatek z donucení* (1664), *Pán z Prasečkova* (1669), *Měšťák šlechticem* (1670), *Psyché* (1671, inspiace mytologií)

Inspirace daným literárním dílem (zfilmování, dramatizace, aj.):

FILM: *Lakomec* (fr. komedie zasazená do moderní doby; 1980) - hraje: Louis de Funès; *Lakomec* (komedie; 1990) - hrají: Laura Antonelli, Christopher Lee, aj.; *Lakomec* (česká TV inscenace; 2002) – hrají: Viktor Preiss, J. Bohdalová, aj.; PREKLADY DO ČJ: Erich Adolf Saudek, Jaroslav Vrchlický, aj.

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:

dílo inspirovalo mnohé moderní dramatiky, například tvůrce pozdějších francouzských komedií; hra byla přelomová především v na svou dobu nezvykle ostré a nevybíravé kritice (většina autorů se i kvůli přísné cenzuře neodvažovala tvořit provokativnější díla), pozdější autoři inspirovaly i velmi výrazné postavy (zejména Harpagon); JAZYK. INSPIRACE: "harpagon" = ve francouzštině dodnes používané označení pro nezvykle chamtivého člověka

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

autor tímto dílem navázal na předchozí úspěchy (*Tartuffe*, apod.) a ještě tak zvýšil svou popularitu; dílo bylo populární zejména u chudinských vrstev, některá Moliérova představení však navštěvoval i tehdejší francouzský král Ludvík XIV.

Dobová kritika díla a její proměny:

na odbornou kritiku (ze zámožnějších vrstev obyvatelstva) dílo logicky působilo velmi provokativně

SROVNÁNÍ

Srovnání s vybraným literárním dílem:

Titus Plautus – *Komedie o hrnci* (podobné téma hamižnosti); ostatní Moliérovy hry (společná idea – kritika a zesměšňování šlechty a měšťanstva)

Ukázka:

Ach, peníze, penízky, vy moji zlatí drahouskové! Vzali mi vás! Pro mne je všemu konec! Nemám už, co bych na tomto světě pohledával! Bez vás nemohu žít! To je hotová věc, prostě nemohu! Umírám, jsem nebožtík, jsem pod drnem.

...

KLEANT: *Těší mne, že tě, sestro, o samotě nalézám, tuze rád bych s tebou mluvil, chci ti svěřiti tajemství.*

ELISA: *Ráda tě vyslechnu, bratře. Co mi chceš pověditi?*

KLEANT: *Mnoho věcí v jediném slovu, sestro! Miluju!*

ELISA: *Ty miluješ?*

KLEANT: *Ano, já miluju. Leč, než v lásce své dále se odvážím, vím, že závisím od otce, a že jméno syna mne jeho vůli podřizuje, že nemáme zadávati slovo své bez souhlasu rodičů svých, které nebesa učinila pánem citů a touhy naší, jimiž jen dle návodu rodičů smíme disponovati; vím, že oni prosti každé pošetilé vášně, spíš mňi se klamati mohou než my, a prohlédati mnohem lépe, co nám se hodí; že spíše věřiti máme světu jich moudrosti než zaslepenosti vášně své, a že vir mladosti strhuje nás velmi často v nebezpečné propasti. Povidám ti to, sestro, všecko sám, bych ti uspořil práci, opakovati mi totéž, nebo láska má nechce ničeho poslouchati, a já prosím, bys mi nedělala výčitek.*

komedie - většinou dramatický (divadelní) žánr; vždy má dobrý konec; vyznačuje se humorem; často vtipně (někdy i silně kriticky) hodnotí lidské nedokonalosti a slabosti
klasicismus - umělecký směr kopírující baroko; vznikl jako reakce na baroko v 17. stol. ve Francii – historicky patří do barokního období; snaha odlišit se od přehnaně zdobného baroka; starověké prvky (navrát ke klasickému řeckému a římskému umění), střizlivost, jasné daný řád, jednoduchá a srozumitelná forma
commedia dell'arte - divadelní žánr založený na improvizaci; rozkvétl v Itálii u období baroka (cca konec 16. stol. - 1. pol. 17. stol.);
fraška - jednoduchá forma komedie; objevují se zde jednoznačně kladné nebo záporné postavy **personifikace** - přikládání lidských vlastností neživým věcem či živočichům
baroko - uměl.-kultur. směr; VZNIK: Itálie; ROZVOJ: 1600-1750 (různou rychlostí v různých zemích); reaguje na něj klasicismus; ZNAKY: pošetilost, směšnost, okázalost